№ 43 Մարտի 15 (27) **1880** Մարտի 15 (27) № 43

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի աղետալի լուր:—Ներքին տեսութիւն: Մի նկատողութիւն: Նամակ Ջիգիշլարից: Նամակ Շամախուց: Նամակ Երևանից: Նամակ Բագուից: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: «Times» լրագրի յօդուածը: Թիւրքիա: Անգլիական պարլամենտը և Ֆէրրիի օրէնքը: Նամակ Թիւրքիայից:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:

ՄԻ ԱՂԵՏԱԼԻ ԼՈՒՐ

Մեզ հաղորդեցին Վանի ռուսաց կօնսուլի, պ. Կամսարականի հետևեալ տխրալի հեռագիրը տպագրելու համար, որ և շնորհակալութեամբ տպում ենք: Պ. Կամսարականը ստանալով փողերը, որոնք ուղարկվեցան յօգուտ Վանի սովատանջների, պատասխանում է որ փողերը ստացել է և աւելացնում է.

«Սովը անասելի սաստկութեամբ աճում է. Ըղբակում մօտ 150 մեռածներ կան, գիւղական հարիւրաւոր աղջիկներ մերկ և սոված ընկած են գիւղերի փողոցների վրա: Վանում երկու մինչև երեք հարիւր մանուկներ անօթութենից հիւանդացել են: Խրիմեան ձեռնարկում է մի հիւանդանոց հիմնել: Օգնեցէք այդ մարդասէր հիմնարկութեանը: Եթէ հարկաւոր միջոցներ չը գործ դրվեն, Վասպուրականը կորած կը լինի: Միայն նշանաւոր գումարներ կարող կը լինէին փրկել կատարեալ կորուստից:»

Միթէ այդ տեսակ պաշտօնական անձի ձեռքով գրած դօկումենտն էլ տեսնելով Թիւրքաց կառավարութիւնը կը հերքի Հայաստանի մէջ սովի աղետալի եղելութիւնը:

Այժմ մենք հասկանում ենք թէ ինչի Ռ. Դուռը մի կողմից հրամայում է Կ. Պօլսի հայոց լրագիրներին լռել Հայաստանի անմխիթար դրութեան վրա, իսկ ուրիշ կողմից արգելում է Ռուսաստանի մէջ հրատարակվող հայոց լրագիրներին մտնել իր պետութեան սահմանը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԻԱՆՁՆՈՒՀԻՆԵՐԻՆ

Բարեհաճեցէք տեղ տալ ձեր լրագրում այս մի քանի տողերիս: Երբ յօգուտ Վանի սովատանջների համարեա բոլոր հասարակութեան դասակարգերից փողեր են հաւաքվում, երկու դասակարգ միայն մնում են մինչև այսօր խուլ դէպի նրանց աղէտալի և մերձ ի մահ դրութիւնը: Մեր խօսքն է մեծ մասամբ վարդապետների և Թիֆլիսի կոյսերի մասին: Տարօրինակ երևոյթ է ճշմարիտ՝ կարծես այն մարդիկը, որոնք հեռացել են աշխարհից և նուիրել իրանց անձը հոգւոյ փրկութեանը, առաւել ևս զգայուն սիրտ պէտք է ունենային, առաւել ևս պէտք է շուտ օգնութեան ձայն տային քաղցածներին, քան թէ մենք, մեղաւոր աշխարհականներս: Բայց ինչ ենք տեսնում, բոլորովին ընդհակառակն... Երբ աշխարհականը, ինչպէս պ. Մարտիրոս Հախնազարեանցը (Մշակ № 22), կարդալով «Հայրիկ հաց, հայրիկ հաց» խօսքերը, դառն արտասունքներ է թափում և մի քանի իր նման չքաւորների հետ օգնութեան ձեռք է մեկնում վանեցիներին, վարդապետները և կոյսերը քարացրել են իրանց սիրտը, նրանց աչքերում արտասունքներ չեն երևում: Վարդապետների մասին մենք այլ ևս չենք կամենում խօսել, նրանք սովորել են միայն փող հաւաքել ուրիշներից: Իսկ դուք, Թիֆլիսի կոյսերդ, ո՞ւմ համար էք պահում ձեր փողերը. ձեզանից ամեն մինը ունի յայտնի գումար, մեզ այս հաստատ յայտնի է: Միթէ ձեզ չէ վրդովում վանեցիների քաղցածութիւնը. եթէ դուք լրագիր չէք կարդում, ներեցէք, չը գիտենք, միթէ գոնեա չէք լսում, որ սովը Վանում մինչև այնտեղ է հասել, որ արմատներով են կերակրվում, որ սովից մեռած դիակներ են պատահում: Պատմութիւնից օրինակներ կան, որ սովը երբ սաստկանում է, մարդկային զգացմունքները բթանում են, մարդ գազանանում է, նա չէ խնայում իր ամենամերձաւորը՝ կինը և որդին, սպանում է նրանց և ուտում է քաղցից դրդված: Միթէ մինչև այս դրութեանը պէտք է թողնենք հասնել մեր եղբայրներին և քոյրերին: Միթէ կարծում էք դուք, որ ձեր պարտաւորութիւնը վերջանում է նրանով, որ առաւօտ և երեկոյեան եկեղեցում աղօթում էք, գիշերները եկեսցէ կարդում, և երբ հրաւիրում են, ննջեցեալների վրա երգում էք: Ոչ, դուք ունէք այժմ առաւել ևս մեծ պարտաւորութիւն՝ մեկնել ձեր ձեռքը Վանի քաղցածներին: Սրանով չը բաւականանալով միայն, դուք պարտաւոր էք՝ ամեն մինդ ձեզանից, տունից տուն Թիֆլիսում մանգալով՝ նուիրատուութիւններ հաւաքել ամենքից սովատանջների համար: Մենք հաւատացած ենք, որ այնպիսի քարացած սրտերն անգամ, ինչպէս Թիֆլիսի մի քանի հարուստներինը, ձեր ներկայութեամբ և առաջարկութեամբ կը մեղմանան և զգայուն մարդի սրտեր կը դառնան: Միթէ սրանից առաւել սուրբ պարտաւորութիւն կը լինի ձեզ համար, որ դուք կը դարձնէք շատերը, որոնց մէջ չը կայ ազգայնութեան նշոյլ անգամ, որոնք կորցրել են մարդկային զգացմունքների յատկութիւնը, դէպի մի բարի գործ՝ դէպի մահից կենդանութիւն տալ քաղցածին:

Մենք յուսով ենք բոլորովին, որ կը լսենք շուտով այսպիսի մի վտանգաւոր և թշուառ դէպքում ձեր մանակցութիւնը և ձեր ջանքը սովածների համար փողեր հաւաքելում:

Բժիշկ Միրիմանեան

ՆԱՄԱԿ ՋԻԳԻՇԼԱՐԻՑ

փետրվարի 23-ին

Հայաստանի Վան քաղաքի և նրա շրջակաների մէջ յայտնված սովը ամեն մի ազնիւ հայի սրտում ցաւ է ներգործում: Ուստի մենք էլ, հայերի փոքրիկ խումբը Ջիգիշլարում, պ. Սարգիս Լալայեանցի և Նիկօլայ Մելքեանցի ջանացողութեամբ ստորագրութիւն բացարինք և հաւաքեցինք յօգուտ Վանի սովատանջների 255 րուբլի, որ և ուղարկում ենք ձեզ նուիրատուների ցուցակի հետ միասին: Անյայտ ոմն 100 րուբլի, եղբայրք Տէր-Օհանեանց 25 ր., Ն. Մելքեանց 10 ր., Մ. Բաբայեանց 5 ր., Թ. Հախումեանց 10 ր., Ե. Կուզնեցով 10 ր., Ա. Մնացականեանց 5 ր., Մ. Գէորգեանց 5 ր., Ա. Բաղիրով 5 ր., Ա. Մելքեանց 5 ր., Անյայտ ոմն 25 ր., Յայտնի ոմն 10 ր., Անյայտ ոմն 10 ր., Ա. Մելքեանց 5 ր., Ջապարով 5 ր., Զ. Փառախով 10 ր., Ա. Շահպաղեանց 5 ր., Վ. Մեսրոպեանց 5 ր.: Գումարն է 255 ր.:

Աւէտիս Տէր-Օհանեանց

ՆԱՄԱԿ ՇԱՄԱԽՈՒՑ

4 մարտի

Տեսնելով մեր ազգային եղբարց որպէս Ռուսահպատակ, նոյնպէս և Վանայ, Ալաշկերտի և Բայազէթի աղետալի կարօտութիւնը հացի, փութացայ յօգուտ նոցա առաքել ձեզ իմ լուման յիսուն րուբլի արծ., խոնարհաբար խընդրելով ձեզնից, համեմատ ձեր նկատողութեան հասուցանել ուր արժան կը համարէք, 30 րուբլին վասն Ռուսահպատակ մեր ազգայնոց, և 20 րուբլին Վանայ, Ալաշկերտի և Բայազետու ազգայնոց:

Ընդունեցէք իմ խորին յարգանաց հաւատիքը:

Պ. Մելիք-Բեգլարեանց

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

20 փետրվարի

Շատ անգամ հասարակական օգտաւէտ հիմնարկութիւնները շեղվում են իրանց բուն նպատակից և մասամբ դառնում են բարոյական ախտերի կենտրոն: Ցաւալի իրողութիւն, բայց ափսոս, որ ասածներս ճշմարիտ է: Այդպիսի հիմնարկութիւններից մէկը և կլուբն է: Ի՞նչ է արդեօք կլուբ ասածը, եթէ ոչ մի հիմնարկութիւն, որի նպատակն է հանել մարդուն իր ընտանեկան նեղ շրջանից և մտցնել հասարակական, ընկերական կեանքի մէջ, ստիպել նորան զանազան խօսակցութիւններով, միմեանց մէջ ունեցած խորհրդակցութիւններով, դատողութիւններով, հարցեր լուծելով զարգացնել իր միտքը, ճաշակը, կենցաղավարութիւնը, բարքը, վարքը և այլն: Ի հարկէ այդ բաւական չէ: Օրական պաշտօնական ծառայութիւնները, արհեստաւորի, վաճառականի, ուսուցչի և ուրիշ շատերի ծանր աշխատութիւնները չափ ու սահման ունեն: Բնական է, որ մարդ այս բոլորից յետոյ բաւականութեան մէջ լինել է ուզում. ուրախ, զուարճալի ժամեր անցնել է սիրում և իր այդ զուարճութիւնը, ուրախութիւնը նա գտնում է կլուբի մէջ պարելով, խօսելով, ծիծաղելով, դիցուք չափաւոր ուտելով ու խմելով: Ահա մեր կարծիքով ինչ է կլուբի նշանակութիւնը, ահա ինչ է նորա նպատակը: Այդ նպատակին է արդեօք հետևում մեր Երևանի կլուբը:—Ո՛չ, ու ամենևին ոչ: Եթէ մտնէք մեր կլուբը, միայն կը տեսնէք թուղթ խաղացողների խմբեր, որոնք նստում են շատ ու շատ երկար ժամեր. դրանց երեսին նշմարվում է կամ ուրախութեան և կամ յուսահատութեան նշաններ: Կլուբի նոր գրված անդամը, որ բոլորովին անծանօթ էր առաջ կամ անընդունակ թղթախաղին, ընկնում է պատահմամբ այդպիսիների թակարդը և դատարկում է նրանց առաջ իր քսակը: Ասիական կեանքում մեծացած հայ կինը՝ այդ հայ-վաճառականի թանգագին ամուսինը, անդամ գրվելով կլուբում և ծանօթանալով եւրոպական վերջին նորաձևութեան, մօդայի հետ, ամբողջապէս՝ հոգւով ու մարմնով անձնատուր է լինում այն մտքին, թէ երբ պէտք է գնալ կլուբ, ինչ հագուստով, ինչ ճաշակով և այլն: Նորա տնտեսութիւնը մոռացվում է. նա, որ առաջ իր տնտեսական գիտութիւններով, ընտանեկան նիստ ու կացով օրինակ էր լինում, այժմ այդ իր միակ արժանաւորութիւնից էլ զրկված, բամբասանքի և պախարակութեան առարկայ է դառնում: Հայ կնոջը վերցնել ու փակ կեանքից յանկարծակի ազատութիւն տալ—կը նշանակի միանգամայն ապականել և հրէշացնել նորան....

Այս է Երևանի կլուբը յաճախող հայ տիկինների պատկերը. երևանցի հայ կնօջ յառաջադիմութիւնը:

Կլուբի այժմեան կազմակերպութիւնը և վերջին օրերում տեղի ունեցած անբաւականութիւնները նորա անդամների մէջ առիթ է տալիս ինձ մի առաջարկութիւն անել մեր վաճառականներին, որոնց թիւը կլուբում այս տարի եռապատկուելով, հասել է մինչև 40—50-ի:

Մենք հեռու չենք այն մտքից, որ այդպիսի հիմնարկութիւնների մէջ, ինչպէս կլուբն է, միաքաղաքացի հայերը, թուրքերը, ռուսները միասին նստէին, միասին մտածէին, միասին գործէին: Այդ կը լինէր և ցանկալի է այն ժամանակ, եթէ ամենքի համոզմունքները, խնտերեսները, ճաշակը մի լինէին:

Բայց որովհետև գաղափարների, զարգացման աստիճանների տարբերութիւնից յառաջանում են անբաւականութիւններ և կլուբը այդ դէպքում ստանում է Կրիլօվի «Квартетъ»-ի պատկերը,—աւելի լաւ կը լինէր, եթէ մեր քաղաքացի վաճառականները մտածէին բաց անել իրանց համար մի առանձին կլուբ, որ կարող էր ստանալ օրինակ «Վաճառականական կլուբ» անունը: Բացի դորանից այդպիսի հիմնարկութիւն բաց անելուց առաջ, մենք խորհուրդ կը տայինք նոր բացանելի կլուբի կանոնադրութեան վրա մտածել և մտցնել նրա մէջ այնպիսի յօդուածներ, որոնք կը բովանդակեն իրանց մէջ պարզասիրութեան, մօդայի բացակայութեան մտքեր: Թող հաւատան, որ այդպիսի դէպքում, կլուբը չէր ստանայ մի որ և է վատ չկօլայի կերպարանք, այլ ընդհակառակը աւելի շուտ կը հասցնէր նրան իր նպատակին:

Յովհաննէս—Հէթում

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

29 փետրվարի

Ահա ուղարկում ենք ձեզ եօթանասունը վեց րուբլի որ հաւաքեցինք Վանայ սովելոց օգտին, մեր պատուելի ազգայինների օժանդակութեամբ, որոց յայտնում ենք մեր խորին շնորհակալութիւնը:

Պարոն խմբագիր, խնդրեմ բարեհաճէք յիշեալ գումարը հասցնել պատկանելոյն և ձեր պատուա-

կան թերթի մէջ տպագրել նուիրատուններին անունները։

Մարգարէ Ճգնաւորեանց (չուչեցի) 20 րուբլ, Առաքել Քեօչարեանց 10 ր., Գասպար Բալայեանց 5 ր., Ն. Բ. Բ. 5 ր., Ա. Թարխանեանց 5 ր., Աղաջան Դիլդարեանց 5 ր., Յարութիւն Շահնազարեանց 3 ր., Յովհաննէս Շահնազարեանց 3 ր., Մինաս Կաճկաճեանց 2 ր., անյայտ ոմն 2 ր., Աղաջան Արուտչեանց 2 ր., Անյայտ անձն 2 ր., Խաչատուր Սերկէյեանց 1 ր., Յակոբ Շահնազարեանց 1 ր., Անդրէաս Շահրազեանց 1 ր., Արտեմ Սաղիեանց 1 ր., Ալէքսանդր Ղուլիեանց 1 ր., Տէր-Զաքարեանց 1 ր., Գրիգոր Բեջանեանց 1 ր., Թաւատ Ղազիեանց 1 ր., Խաչատուր Ղարախանեանց 1 ր., Ղազար Մաթևոսեանց 1 ր., կարապետ Մարգարեանց 1 ր., Ալէքսանդր Ղարաղաչով 1 ր.։ Ընդամենը 76 րուբլ։

Առաքել Քեօչարեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, մարտի 8

Մենք աշակերտներս րէալական դպրոցի և պրոգիմնազիայի ցցում ենք մեր չնչին լուման Վանի սովելոց համար, յուսալով, որ մեր միւս դպրոցների ուսանողներն ևս կը հետևեն մեր օրինակին։ Բայց ցաւօք սրտի չեմ կարող չը յիշել այն, որ իմ հաւաքած արծաթը գոյացել է ըստ մեծի մասին աղքատ աշակերտներից, որի ընդհակառակն, մեր Թիֆլիսեցի հարուստ ընկերները, ոչ միայն անտարբեր գտնվեցան, այլ արհամարհանքով էին պատասխանում ինձ, երբ ես դիմում էի նրանց, խնդրելով, որ մի բան ստորագրեն։ Կարծես, ազգային զգացմունքը բոլորովին մեռած լինի դրանց սրտերում։ Վա՜յ այն հայերին, որոնք այսպիսի որդիներ են պատրաստում....

Ահա նուիրատուների ցուցակը. Մելիք-Հախնազարեանց Նիկողայոս 5 ր., Յարութիւն Բարսեղեանց 1 ր., Սիմէօն Պապինեանց 50 կ., Ուսանող ոմն 50 կ., Միրզոյեանց 1 ր., Եարամիշեանց 1 ր., Ոմն 50 կ., Ч-скій 50 կ., Հայ ոմն 50 կ., Ուսանող ոմն 50 կ., П. Монастырскій 30 կ., Ө. Курлика 50 կ., Վարդանեանց 1 ր., Յովսէփ Ալիխանեանց 1 ր., Քամոեանց 50 կ., Լևոն Իսզբաչեանց 1 ր., Սարաջեանց Յովհաննէս 50 կ., Համազասպ Օրբելի 50 կ., Միրիմանեանց 30 կ., Սունդուկեանց 60 կ., Ա. Շահմուրադեանց 40 կ., Միրզոյեանց 50 կ., Зубаловъ 2 ր., Голунскій (հրրէայ) 40 կ., Լևոն Արասխանեանց 1 ր., Բէհբութեանց 1 ր., Բաստամեանց 50 կ., Անանեանց Աբգար 1 րր., Պիրադեանց 50 կ., Павловскій 1 ր., Чаплинъ 1 ր., Цаизеръ 1 ր., Աղաջան Նաւասարթեանց 1 ր., Տէր-Դաւթեանց 2 ր., Մալիեանց 1 ր., Նազարբէգեանց Ա. 2 ր., Խուդադեանց 1 ր., Панцеръ 1 ր., Միրիմանեանց 1 ր., Աղամջանեանց 1 ր., Յուրինեանց Կ. 40 կ., Տէր-Պետրոսեանց 50 կ., Գ. Յուրինեանց 40 կ., Н. Церетели 1 ր., Տէր-Ղուկասեանց Գէորգ 1 ր., Пораковъ Іосифъ 1 ր., Արշակ Թէյմուրազեանց 1 ր., Լազարեանց 1 ր., Хосроевъ 1 ր., Յովհաննէս Սաղաթէլեանց 50 կ., Ն. Սարգսեանց 1 ր., Ն. Մատինեանց 1 ր., Աղէքսանդր Յակոբեանց 1 ր., Արշակ Աղամեանց 1 ր., Մ. Թառումեանց 1 ր., Ա. Ճշմարիտեանց 1 ր., Փաթայեանց 50 կ., Кетхудовъ 1 ր., Ռոստոմեանց եղբայրներ 1 ր., Տէր-Միքայէլեանց Հայկ 2 ր., Абазадзе Александръ 50 կ., Մի օրիորդ 1 ր.՝ Շամիր Սողոմոնեանց 1 ր., Մովսէս Խախանեանց 50 կ., Յարութիւն Պետրոսեանց 20 կ., Արտեմ Եղիազարեանց 1 ր.։ Գումարն է 60 րուբլ։

Ն. Մելիք-Հախնազարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մարտի 13-ին, հինգշաբթի օրը, դարձեալ ուղարկեցինք 1000 րուբլ յօգուտ Վանի և Ալաշկերտի սովատանջների։ Վերջին անգամ (մարտի 11-ին) փող ուղարկելուց յետոյ, մնում էր խմբագրութեան մէջ 704 ր., 92 կոպ.։ Դորանից յետոյ հաւաքվեցաւ դարձեալ 537 ր., 75 կ., որ միասին կանէ 1242 ր., 67 կոպ.։ Այդ փողից ուղարկեցինք Կ. Պօլսի կենտրոնական մասնաժողովին, Կիւլպէնկեանի առևտրական տան ձեռքով 1000 ր., և բացի սորանից վճարեցինք 3 ր. 25 կ., հեռագրի ծախս, ուրեմն մնում է խմբագրութեան մէջ 239 ր., 42 կոպ.։ Ուրեմն մինչև այժմ, մօտ մի ամսվայ ընթացքում ուղարկած ենք յօգուտ Թիւրքիայի հայ սովատանջների ընդամենը 14,000 րուբլ։

—

Ներողութիւն ենք խնդրում մեր թղթակիցներից որ այժմ մի կողմից նուիրատուների ցուցակների չատութեան պատճառով, իսկ ուրիշ կողմից մեր աշխատակից Րաֆֆիի «Խենթը» վիպասանութիւնը «Մշակի» մէջ տպելու պատճառով, մեր մշտական թղթակցութիւնների տպագրելը քիչ ուշանում է։ Այդ է պատճառը որ մենք համարձակվում ենք խնդրել մեր թղթակիցներից, առժամանակ գոնէ, աշխատել հաղորդել «Մշակին» կամ չատ կարճ թղթակցութիւններ, կամ միայն լուրեր։

—

Մարտի 20-ին «կենդանիների հովանաւորութեան ԹԻՖԼԻՍԻ ընկերութեան» անդամները հրաւիրվում են ընդհանուր, ժողովի $7^1/_2$ ժամին երեկոյեան, Գիւղատնտեսական ընկերութեան բնակարանը, Բարիատինսկի փողոցի վրա, Ալէքսանդրեան այգու մօտ։ Կենդանիների հովանաւորութեան գործով հետաքրքրվող անձինք էլ կարող են ներկայ գտնվել ժողովին։ Անդամներին խնդրում են վճարել իրանց անդամական վճարները ընկերութեան գանձապահ պ. Կասումովին, որ ընդունում է իր բնակարանում (Թումանովի տանը, Երկրորդ փոստային փողոց, այգու դիմաց) ամեն օր, 9—12 ժամ։

—

ԹԻՖԼԻՍԻ քաղաքային Դումա, իր մարտի 10-ի նիստի մէջ ընտրեց Միքայէլեան քաղաքային արուեստագործական դպրոցի ուսումնարանական յանձնաժողով, որ բաղկացած է թէ ռուսներից թէ հայերից և թէ վրացիներից։ Այդ տեսակ ընտրութիւնը մենք չատ յարմար ենք համարում, որովհետև Միքայէլեան դպրոցում դասատուութիւնը կաւանդվի երեք լեզուով ռուսերէն, հայերէն և վրացերէն։

—

Կիրակի օրվայ, յօգուտ Վանի սովատանջների տրվող պ. Կօզլօվի ներկայացման համար տոմսակները կարելի է ստանալ թէ Արծրունու թատրոնի կասսայում և թէ «Մշակի» խմբագրութեան մէջ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«TIMES» ԼՐԱԳՐԻ ՄԻ ՅՕԴՈՒԱԾ

—

Փետրվար 20 թուով Թայմզի մէջ հետևեալ յօդուածը կը կարդամք «Բարեկարգութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ» խորագրով։

«Ազգային Քլուպի նախագահ Մաքտօնալտ գնդապետին և մասնախորհրդին հրաւիրանօք, երէկ Քլուպի սրահին մէջ (՚ի Հուայթհօլ—Կարտընս) Միթինկ մը տեղի ունեցաւ, ուր Ամնթապի Հայ արքեպիսկոպոս Մկրտիչ՝ Փոքր-Ասիոյ մէջ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ բարեկարգութեան պատմութիւնն ըրաւ։ Լօնտրայի եպիսկոպոսը, Վերապատուելի Րայէն եպիսկոպոսը, Պակօթ երէցը, Թրիսթրէմ Կանոնիկոսը, Պատուելի Նօլան, Պատուելի Սիմփսըն և Պ. Րասամ ներկայ գտնուողներուն մէջ էին։ Մաքտօնալտ գնդապետը կը նախագահէր։ Թրիսթրէմ Կանոնիկոսը բանախօսութիւն մ՚ընելով ըսաւ թէ Հայաստանեայց եկեղեցին մասնաւոր պահանջումներ ունէր մեր (Անգղիացւոց) վրա, և սակայն հազիւ կրնամք ցուցնել ուրիշ ազգային եկեղեցի մը, որոյ վրա մեք Անգղիոյ մէջ ընդհանրապէս ոչինչ գիտնամք։ Թրիսթրէմ Կանոնիկոսն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէկ համառօտ պատմութիւնն, և յիշեալ եկեղեցւոյ անդամոց կողմանէ դարէ ի դար ընդունուած նախապաշարական հաւատալեաց նկարագիրն ընելէ յետոյ, ըսաւ թէ Ամերիկայի Պորտ ընկերութեան Միսիոնարաց գործը Փոքր-Ասիոյ Հայոց մէջ քննութեան ոգի մը զարթուցանելով կարևոր արդիւնքներ յառաջ բերած էր։ Այնթապի արքեպիսկոպոս և Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կրօնական գլխաւոր կեդրոններէն մին եղող Սսոյ վանքին կաթողիկոս Մարթին Մկրտիչ՝ այս կերպիւ երևան ելած կրօնական վիճաբանութեանց միջոցին իւր ժողովրդեան կողմէ իրեն եղած այլ և այլ հարցմանց վրա համոզուեցաւ թէ խոշոր սըխալներ և զեղծումներ սպրդած էին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ։ Սակայն իւր ժողովրդէն բազմաց պէս, Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Ամերիկայի Նօնքօնֆօրմիստ եկեղեցեաց Միսիօնարներուն աւանդած Քօնկրէկէշընէլ (ժողովական) դրութիւնը կ՚ատէր։ Երբ կէտին վրա տակաւին կը վարանէր, անգղիական աղօթագրքին մէկ թարգմանութիւնը ձեռք ձգեց, և անգղիական եկեղեցւոյ ժամագրքին և եպիսկոպոսական դրութեան մէջ գտաւ այն բանն ուր սրտանց կրնար յարիլ*։ Բարեկարգեալ հաւատոյ մասին իւր ըրած քննութեանց մէջ իրեն օգնեցին Կ. Պօլիս բնակեալ Պատուելի Քեօլլէր Միսիօնարն և հանգուցեալ Կօպաթ եպիսկոպոսն, և ի վերջոյ Մըկրտիչ արքեպիսկոպոս հրապարակաւ յայտարարեց թէ ինք Անգղիոյ եկեղեցւոյն կը յարէր։ Այս պատճառաւ ինք հալածանքներ և վնասներ կրեց, բայց իւր դիրքը պահեց և Այնթապի մէջ 300 է աւելի Հայք հաւատարիմ մնացին իւր հոգևոր իշխանութեան։ Եթէ Պատուելի Նիւթըն չը մեռնէր, այժմ Մկրտիչ արքեպիսկոպոս կրնար եկեղեցի մ՚ունենալ և անոր մէջ իւր ժողովրդեան քարոզել։

«Տարիներով յապաղումէ յետոյ, Այնթապի մէջ եկեղեցւոյ մը շինութեան համար կայսերական հրովարտակ մը ձեռք բերուեցաւ, հիմերը դրուեցան և պատերն ալ գետնէն քանի մ՚ոտք կրցան բարձրանալ, բայց դրամի պակասութեան պատճառաւ գործը կասեցաւ, և յիշեալ եկեղեցւոյն մի քանի դըպրոցներու կառուցման համար հանգանակութեան մը հրաւէր կը կարդացուի։ Սըր Հէնրի Լէյարտ կաչխատի Բ. Դրնէն հրովարտակ մը ձեռք բերել, որ Փոքր—Ասիոյ մէջ անկլիքան եկեղեցւոյ գոյութիւնը ճանչէ։ Ն. Վսեմութիւնն յոյժ ջերմութեամբ գրած է առ Լորտ Թէնթերտըն ՚ի նպաստ Մկրտիչ Արքեպիսկոպոսին։ Հայոց ժողովական (բողոքական) 43 միութեանց պատուելիներն և երեք եպիսկոպոսները գիր ուղղած են յայտարարող թէ իրենք պատրաստ են Բարեկարգեալ (Անկլիքան) Հայ եկեղեցւոյն յարիլ, եթէ գայն իբրև զատ եկեղեցի ճանչցնող հրովարտակն ստացուի։ Այնթապի այդ եկեղեցւոյն համեստ շէնքը կառուցանելու համար 1000-էն 1200 անգղիական ոսկի պէտք կը լինի, որոյ 300-ն արդէն հանգանակեալ է։ Տարակոյս չը կայ թէ կարևոր արդիւնքներ յառաջ պիտի գան Հայաստանեայց եկեղեցւոյն մէջ տեղի ունեցած սոյն շարժումէն։

«Յետոյ Մկրտիչ արքեպիսկոպոսն, որ կըսուէր թէ միայն անցեալ սեպտ. ամսոյ մէջ սկսած էր անգղիերէն ուսնիլ, և որ տակաւին խիստ քիչ ժամանակէ ՚ի վեր այս երկրին (Անգղիոյ) մէջ կը գտնուէր, խօսք առնլով, անգղիերէն լեզուաւ և ներկայ պարագայից մէջ ուշադրութեան արժանի ուղղութեամբ Թրիսթրէմ կանոնիկոսէն աւելի մանրամասն նկարագրեց Հայ եկեղեցւոյն մէջ բարեկարգութեան համար եղած շարժումը։ Պ. Րասամ յաջորդելով, ժողովրդեան հետ իւր անձնական ծանօթութեանը վրա յենլով ըսաւ թէ անոնցմէ չատեր պատրաստ են Բարեկարգեալ եկեղեցւոյն յարիլ, եթէ Անկլիքան եկեղեցին անգամ մը ճանչուի իբրև զատ եկեղեցի ՚ի Փոքր—Ասիա։ Տրոց վճարման խնդիր մը կայ. բայց թուրք պաշտօնատարք, որք տուրքերն եկեղեցեաց գլուխներուն միջոցաւ կը հաւաքեն, իրենց կրօնական վէճ մը նկատած բանին չը պիտի միջամտեն։ Ամերիկացի Միսիօնարաց ժողովրդական եկեղեցիներն արդէն ճանչուած էին, և այժմ հարկ էր որ Անկլիքան եկեղեցին և Մկրտիչ արքեպիսկոպոսին դիրքը պաշտօնապէս ճանչուէին։ Պատուելի Թրիսթրէմ Կանոնիկոսը Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին «այժմ Անգղիոյ եկեղեցւոյն հետ հաղորդակութեան մէջ գտնուող Մկրտիչ արքեպիսկոպոսին վրայ դրած յանձնարարագիրը կարդաց, որ սոյն եկեղեցւոյն համակրութիւնն ու հոգածութիւնը կը հըրաւիրէր անոր վրայ։ Ն. Գերաշնորհութիւնը կըսէր նաև իւր գրոյն մէջ թէ «մինչև ի՜նչ աստիճան որ նորա (Մկրտիչ արքեպիսկոպոսին) Անգղիերէն լեզուոյ մասին ունեցած հմտութիւնը ներէ, կը փափագիմք որ նա մեր Քէնթըրպըրիի վիճակին մէջ գտնուող որ և է եկեղեցւոյ կամ մատրան մէջ պաշտօն կատարէ՝ այն եկեղեցւոյն կամ մատրան գլխաւորին հրաւիրանօք և տեղւոյն եպիսկոպոսին հաւանութեամբ։»

Ծան. Մասիսի

*) Այս կրօնափոխ եպիսկոպոսին անցեալ վարուց և գործոց նկարագիրն յատուկ յօդուածի մը կը պահեմք՝ անհերքելի իրողութեամբք ցոյց տալու համար թէ իւր գայթակղական գործոց հետևանօք միայն Բողոքականութեան գիմած է։

Ծան. Մասիսի

Սոյն օրինակ դրութիւններ յաճախ կը տեսնեմք Ամերիկացի Միսիօնարաց Միշընէրի Հէրըլտ կոչուած ամսաթերթին մէջ, և օրինակի աղագաւ, յիշեալ ամսաթերթին վերջին թուոյն մէջ ալ Այնթապ նստող Միսիօնարի մը նամակը տեսած էինք, որ Բողոքականութեան ներմուծուելէն առաջ յիշեալ քաղաքի Հայոց մէջ տիրող նախապաշարումներն և խաւարն, իսկ ընհակառակն այժմ տեսնուած արթուն և յառաջդիմական ոգին կը նկարագրէր, ինչպէս նաև Կարինէն գրուած նամակ մը, որ Ամերիկացի Միսիօնարի մը Բասէնի դաշտին մէջ Հայ գեղացիներէ գտած համակիր ընդունելութիւնը կը պատմէր։ Մեք կրօնական թերթի մը սոյն հրատարակութեանց մեծ կարևորութիւն չէինք տար. բայց Թայմզի պէս լրագիր մ՚իւր ամենէն աւելի աչքի զարնող էջերէն միոյն մէջ վերոյիշեալ յօդուածն հրատարակած և գործն ալ կարևորութիւն ստացած լինելով արժան դատեցինք մեք ալ նկատողութեան առնուլ։

(Մասիս)

ԹԻՒՐՔԻԱ

—

Լրագիրների մէջ հետևեալ տեղեկութիւններն ենք կարդում Թիւրքիայի մասին։

Նորերումս Պլեվլէի մօտ մի քանի թիւրք զինուորներ, միանալով Նօվօ-Բազարի բնակիչ մահմետականների հետ, կռուեցին աւստրիական զօրքերի հետ։ Այդ կռիւը երևի քաղաքական հետևանքներ կունենայ։ Աւստրիական դեսպան կոմս Զուբսկի յայտնեց Բ. Դրանը որ այդ կռւին մասնակցող թիւրք զինուորները աւստրիական զինուորական դատաստանի կենթակվեն։ Դրանից երևում է, որ աւստրիական կառավարութիւնը վճռել է պետական իրաւունքներ գործ դնել Նօվօ-Բազարի շըրջանում, թիւրքաց հպատակներին և մինչև անգամ զինուորներին իր դատաստանին են թարկելով։ Աւստրիական կառավարութիւնը կարծում է, որ նա Նօվօ-Բազարի սանջակում կարող է նոյն իրաւունքներն ունենալ ինչ որ ունի Բօսնիայի և Հերցեգովինայի վերաբերութեամբ։

Թիւրքաց կառավարութիւնը, ինչպէս երևում է, բողոքել է Աւստրիայի այդպիսի ցանկութեան դէմ, բայց ամեն բան միայն խօսքերով է վերջացել։

Բ. Դուռը յանձնեց իր պաշտօնեաներին մէկին քննութիւն անել այդ գործի մասին։ Թիւրքաց կառավարութեան պաշտօնեան բոլոր մեղաւորութիւնը գցել էր աւստրիացիների վրա։ Այդ քննութեան վրա աւստրիացիք ոչինչ ուշադրութիւն չը դարձրելով, գործը իրանց դատարանին յանձնեցին։ Դատաստանին ներկայ կը գտնվի և Բ. Դրան հաւատարմատարը, որի ներկայութիւնն անգամ կապացուցանի, թէ Նօվօ-Բազարի սանջակում աւստրիացիները կատարելապէս իշխում են։

Մակեդոնիայում տիրող անապահովութ

բինը, աւագանիների յանդգնութեան հետ-
հետէ սասանեալը, անաւնի և հարուստ մարդկանց զերի աւանդը այդ աւագանիներից, այդ բոլորը աւելի տուեին Վ.օլօ քաղաքի բնակիչներին անդադրերից մերկցիա կալմել և արդիւնով պաշտպանել հասարակական ապահովութիւնը: Այս շարժման առաջնորդները անդադր անուանի և հարուստ յոյներ էին, որոնք իրանցից վեց մարդ ընտրեցին և նրանց ուղարկեցին Վ.օլօ-քաղաքի կալմակամի մօտ մերկցիա կալմելու թոյլտւութիւնը խնդրելու համար: Կալմակամը այդ մասին իսկոյն ... օրը յոյների ցանկութիւնը ապաստաններին հաղորդել, հրամայեց կալմակամին յլելով վեց յոյներին Կ. Պօլիս ուղարկել: Կալմակամը նրանց խաբեց, ասելով, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը ցանկանում է խօսել նրանց հետ Կ. Պօլսում և նոքա փրանսիական նաւով ուղարկուեցին Կ. Պօլիս:

Երբ Փրանսիական նաւը Կ. Պօլիս հասաւ, նաւապետին ներկայացաւ Թիւրք պօլիցիականը և պահանջեց նրանից յանձնել բոլոր յանցաւորներին: Նաւապետը չէ համաձայնւում, ասելով, որ նա իւր վրա յանցաւորներ չի կան և ապաստանորդներից ոչ մէկին չի յանձնի պօլիցիային, մինչև որ Փրանսիական դեսպանից հրաման չը ստանայ: Փրանսիական դեսպան Թուրնիէն հրամայեց նաւապետին, որ նա չը տայ պօլիցիականին յիշեալ վեց յոյներին և նոքա ազատուած էին: Յոյները ուղարկուեցին Բոլգարիա, որտեղ մինչդեռ կը բնակին: Թուրնիէի այդ գործի մէջ խառնվելը հաստատում է Թիւրքաց կառավարութեան թշնամու և ... թիւնը: Բայց այդ, լինելով դէպքը վերում է, որ Թիւրքաց կառավարութեան հեղինակութիւնը գրեթէ ոչնչացել է:

Պատմում են, որ օրերումս այդպես աւազակները Մանեբոնիայում բռնել էին մի գերմանացու, որին աւազակները այն պայմանով էին արձակել, որ գերմանացին նրանց 100 լիրայի ... հասցնէր և ... ցել էին ասոնել նրան, եթէ այդ պայմանը չը կատարէր: Գերմանական դեսպանատունը իսկոյն յայտնել է Բ. Դրանը, որ եթէ այդպիսի դէպք գերմանացի ... հետ մի անգամ էլ պատահի, իսկոյն գերմանական նաւեր կուղարկուին Սալօնիկի ջրերը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏԸ ԵՒ ՖԵՐՐԻԻ ՕՐԷՆՔԻ 7-Դ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

«Голосъ» լրագրի առաջնորդող յօդուածներից մէկի մէջ կարդում ենք հետևեալը:

Արևմտեան Եւրոպայի պարլամենտական կեանքի մէջ գրեթէ միաժամանակ երկու չափազանց նշանաւոր անցքեր պատահեցան: Բրիտանական կառավարութիւնը յայտնեց պարլամենտին, որ նա ... յետոյ կարձակէ և պարլամենտի անդամների ընտրութիւն նոր ընտրութիւններ կը նշանակէ, «որպէս զի ելող մարտնից նոր պարլամենտ կազմուի» ... Այդ յայտնութեան միևոյ օրը փրանսիական սենատը 19 ձայնով առաւելութեամբ մերժեց մինիստր Ֆերրիի առաջարկած կրթութեան օրէնքի 7-դ յօդուածը:

Անգլիական կառավարութեան մտքիը պարլամենտի արձակելու մասին անսպասելի նորութիւն էր թէ Լօնդոնի հասարակութեան և թէ պարլամենտի անդամների ... նութեան համար: Դեռ մի քանի օր առաջ կառավարական շրջաններում հաստատում էին, որ պարլամենտ ժամանակից առաջ չի արձակվի, որովհետև մինիստրութիւնը ներկայ բոլոր ընտրութիւնների համար սպասում էր ... Այժմ ամեն բան փոխուել է: Պարլամենտի արձակելը վճռուած է, մի քանի շաբաթից յետոյ ընդհանուր ընտրութիւնները կը սկսվեն և մայիսին կը հաւաքվի նոր պարլամենտը:

Այդ անսպասելի փոփոխութիւնը երկու կերպ կարելի է մեկնել. կամ մինիստրութիւնը համոզվեցաւ, որ ընտրութիւնների համար այժմ յարմար րոպէ է և հաւատացած է, որ ինքը այժմեան ընտրութիւնների ժամանակ յաղթող կը հանդիսանայ, կամ նա գուշակում է, որ իր դրութիւնը եկող գարնանը այժմեանից վատ կը լինի և վճռել է իր գոյութիւնը փորձի ենթարկել այժմ, քան թէ երբ իր թշնամիների թիւը կաւելանայ:

Այժմ ոչինչից չէ կարելի եզրակացնել, թէ այդ երկու ենթադրութիւններից ո՞րը աւելի հաւանական է, բայց շուտով կորոշվի գործի դրութիւնը: Գանձարանի կանցլերը խոստացել է համայնքների ժողովին շուտով ներկայացնել եկող տարվայ ֆինանսական բիւդժէտը: Եթէ դեֆիցիտը աւելի քիչ կը լինի, քան թէ վերջին ժամանակները ենթադրում էին անգլիական քաղաքական շրջաններում, կարելի է ասել, որ կառավարութիւնը կը յաղթի ընտրութիւնների ժամանակ, իսկ եթէ ընդհակառակը դեֆիցիտը ենթադրածից աւելի լինի, ընտրութիւնների ժամանակ մեծ կռիւներ կը պատահեն և նրանց հետևանքը կասկածաւոր է:

Ամնուամենայնիւ շատ դժուար է հաւատալ, որ ազատամիտները յաղթող հանդիսանան ներկայ ընտրութիւնների ժամանակ: Նրանց դրութիւնը շատ վատ է այն ժամանակից, երբ կառավարութիւնը լուր տարածեց, իբր թէ ազատամիտները գաղտնի դաշն են կապել իրլանդացի աւտոնոմիստների հետ, որոնք անգլիացիների համար աւելի կուսակցութիւն են ներկայացնում: Այդ լուրերը կատարելապէս հերքելու համար ազատամիտները ժամանակ չեն ունենայ: Նոքա կը ներկայանան ընտրողներին այդ մեղադրանքի ծնշման տակ և կասկածանքի կը հանդիպեն ամբոխի կողմից, որ ատում է իրլանդացի աւտոնոմիստներին և չէ կամենում նրանց զիջումներ անել:

Ինչպէս երևում է անգլիական ազատամիտ կուսակցութիւնը կարող է միայն մի բան անել. փչացնել, քչացնել պարլամենտի պահպանողական անդամների թիւը: Այդ ևս մեծ յաղթութիւն կը լինի: Եթէ անգլիական պարլամենտի ընդդիմադրական կուսակցութիւնը կուժեղանայ, իսկ կառավարչականը կը թուլանայ, մինիստրութեան դրութիւնը այժմեանից վատ կը լինի և նա անկարող կը լինի իրագործել իր փառասէր դիտաւորութիւնները: Շատ կարելի է, որ կառավարութեան այժմեան առաջնորդը չը կարողանայ իր պաշտօնը վարել և իշխանութիւնը պահպանողական կուսակցութեան մի այլ բաժնի ձեռքը կընկնի:

Ինչ կը վերաբերի Փրանսիական սենատի վճռին, նա այնքան նշանաւոր չէ որքան նրա հետևանքները կարող են նշանաւոր լինել: Ֆէրրիի օրէնքի 7-դ յօդուածի մասին եղած վճռողական վիճաբանութիւնների ժամանակ, այդ մինիստրը յայտնեց, որ եթէ 7-դ յօդուածը չընդունվի, այն ժամանակ նա ստիպված կը լինի եզուիտների դէմ «վճռողական միջոցներ» գործ դնել: Այդ ակնարկութիւնը շատ հեշտ է հասկանալ, բայց նրա իրագործելը գրեթէ անկարելի է: Ինչպէս երևում է մինիստրութիւնը մտադիր է արտաքսել եզուիտներին Կարլ տասներորդի օրէնքի հիման վրա, որ մինչև այժմ անփոփոխ է մնացած: Մօտ ապագան ցոյց կը տայ արդեօք կը կատարէ՞ մինիստրութիւնը իր սպառնալիքը, որից Փրանսիական սենատը չը վախեցաւ:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 1 մարտի 80

Մեր թերթերը անուղղայ են, հակառակ կառավարութեան հրամանաց կը շարունակեն հարստահարութեանց լուրեր հաղորդել: Թ է ր ճ է մ ա ն Խարբերդէն ընդունած նամակներովը կը հաստատէ թէ տեղական իշխանութիւնը մեղսակից է չարագործներուն: Քիւրդ Խասկ-բէյը 50-էն աւելի մարդասպանութիւն ըրած է, և նոր ամբաստանութեամբ մը հարկ կըլլայ որ դատարանին ներկայանայ, երբ ներս, կը մտնէ, նախագահը ոտքի կելլէ ընդ առաջ կերթայ նմա և իւր աթոռը կը բազմեցնէ. ամբաստանողներն այս տեսարանին առաջ գլուխնին կախած դուրս կելլեն: կառավարութեան պաշտօնատան մէջ տաճիկ մը 18 տարեկան հայ մը կը սպաննէ և հանգիստ կը պտըտի. Սօֆթա մը կը կողոպտէ հայ մը, կը բողոքէ մարդը, ոչ ոք կը լսէ. խեղճ գիւղացիները չեն համարձակեր քաղաք երթեւեկել: կարծես թէ մեք ալ այս բաները հոգ կընեմք, Խարբերդ առաջնորդ չը կայ, Պատրիարքարանէ Սրուանձտեանցը տեղապահ կընեն, բայց նա Ակնայ առաջնորդ է, ո՞ր մէկուն հասնի:

Քղեցիները միշտ կը բողոքեն, թէ Կարնոյ իշխանութիւնը յայտնի պաշտպանութիւն կընէ քիւրդ պէյերու: Մուշէն կը հաղորդեն, թէ կառավարութիւնը բանդէն արձկեր է Խ ա լ լ ի բսուած քիւրդերը, որք կատղած և աներկիւղ կը կողոպտեն, կը քանդեն հայոց գիւղերը: Մուշի կարս գիւղի հարստահարիչ Մուսայ—պէյի որդի Միրզոյ-պէյը, որ մարդասպանութեան համար ի բանտի էր, ազատ կը թողուի: Այս Մուսա և Միրզոյ պէյերուն վրայ մի քանի տարի առաջ «Տ է յ լ ի Ն ի ո ւ զ ի» մէջ ընդարձակ նամակ մը և փոքրիկ առաջնորդող յօդուած մը հրատարակուեցաւ: Նամակը այդ մարդկանց որ միանգամայն կառավարիչ էին, ինչ հրէշ ըլլալնին կը ցուցնէր: Երզնկայէն կը գրեն թէ օրըստօրէ վտանգները կը բազմանան. Մահմուտցիգիւղի հայերն կերթան Ղարապիկ գիւղի հայերէն հարս մը բերել: Քիւրդերը կը յարձկին վրանին, կուզեն կողոպտել, երբ կը դիմադրեն, զէնք կը պարպեն վրանին. առաջնորդը կը բողոքէ, քիւրդերը կը բռնուին, բայց շուտով պիտի արձկուին անշուշտ: Սեբաստիոյ Ղարապօշա գիւղի երբեմն կառավարիչ Ալէշան պէյը կը բանտարկուի: Այս անձը աւազակապետ մ'է որ իւր ընկերակիցներով շատ չարիք հասուցեր է ժողովուրդին: Ժողովուրդը այս բանտարկութիւնը երջանկութիւն կը համարի, և կը կարծէ թէ Ալէտին-պէյ այդ աւազակապետին արժանաւոր պատիժը պիտի տայ: Բայց ահա Ալէտին Սիլանիկի կառավարիչ կընտրուի, ուր կորուկ պաշտօնեայի մը պէտքը կայ, և այս անձն ալ այդ համբաւը կը վայելէ:

Հայաստանի ամեն տառապանաց վրայ կը յաւելնայ սովը: Արարատեանի ընդունած հեռագիրներն կիմացնեն թէ մինչև հիմա եղած նպաստներովը միայն Վ.ան քաղաքին օգնութիւն կը լինի, գիւղերն անխնամ մնացած են և բնակիչները ծառի արմատներով կապրին, և թէ միայն Վ.անայ և շրջակայ գիւղերու համար 100,000 րուբլի պէտք է անմիջական դարմանի համար:

«Մ ա ս ի ս ի» թղթակիցը այդ սովը բ ո ն ի և խ ո ր հ ր դ ա ւ ո ր է կըսէ: Կ. Պօլիս ամեն ոք գիտէ թէ կառավարութիւնը ամառը օգուտ քաղելու եղանակի չորութիւնէն, ամեն հնարք ի գործ դրաւ որ ձմեռը պատուական սով մը լինի, և այս միջոցներն հօս ամենուն ծանօթ են: Կեդրոնական Ցանձնաժողովը կաշխատի ամեն կողմէ նուէրներ հաւաքել, Պուլկարիոյ, Ռումանիայի, Րումէլիի հայք իրենց նուէրներն կը խրկեն: Մանչէստրի սակաւաթիւ հայ գաղթականութիւնը կարծեմք մինչև 1000 անգլիացի ոսկի պիտի խրկէ: Ամերիկայի դեսպանն յանձնարարական գրեր տուեր է մասնաժողովին առ նախագահն Ամերիկայի, որ հոն ևս յանուն մարդկութեան հանգանակութիւն լինի: Կ. Պօլսոյ հանգանակութիւնը կը շարունակէ, որոյ կը մասնակցին անխտիր բողոքական և հռովմէական հասունեան և անթի—հասունեան հայք: Ընկերութեանց գալով, կարծեմք թէ կեդրոնական մասնաժողովը երբ առձեռն ունեցած ստակը սպառէ, ընկերութեանց պիտի դիմէ որ նպաստելու պատրաստականութիւն յայտնած են:

Բայց այս ամեն հարուածներու վրայ աւելի սաստիկ հարուած մ'ալ տուաւ կառավարութիւնը այս օրերս ժողովուրդին, և որոյ սաստկութիւնը շատ զգալի պիտի լինի մասնաւորապէս Հայաստանի հայոց: Երբ կառավարութիւնը թղթադրամ հանեց շրջաբերութեան, հրատարակեց թէ իբր ոսկի և արծաթ պիտի ընդունի տուրքերու տեղ, և ժողովուրդը բաւական քանակութեամբ ձեռքը պահեց որպէս զի տայ գանձուն. յանկարծ օր մը կառավարութիւնը յայտարարեց, թէ այլ ևս չը պիտի ընդունի ամբողջապէս, այլ միայն % 20 պիտի առնու թուղթ, և մնացածը մաքուր ստակ. աշխատող ժողովուրդը շատ նեղուեցաւ, որովհետև իւր դրամը անշարժ դրամագլուխ պիտի պահէր, և հինգ տարի պէտք էր որ մէկ տարուան տուրքի համար պահած ստակը ձեռքէն հանէր: Ժողովուրդի և մասնաւորապէս հայոց գանգատներու վրայ կառավարութիւնը որոշեց որ այս տարուան մէջ չը ժողովէ տուրքերէ մնացած հին առնելիքները., և մինչ շատերը գոհացեր էին, ահա նոյն կառավարութիւնը յայտարարեց, թէ այլ ևս տուրքերու փոխարէն % 20 թղթադրամն ալ պիտի չընդունի, այլ միայն հին պարտուց տեղ զանոնք պիտի առնէ: Պէտք է խոստովանենք, որ արդարև մէկ կողմէ ժողովուրդը հին պարտքը չը պիտի վճարէ, բայց միւս կողմէ իւր ունեցած ստակին մէկ մասն ալ արժէք մը չը պիտի ունենայ և միայն հին պարտուց համար գործածելի պիտի լինի: Ինչ և է այս ալ անցուցինք, Ռուսական առաջին պատերազմէ վերջ, երբ Թիւրք կառավարութիւնը տուգանք պիտի վճարէր, չուարած մնացեր էր. Սուլթան Մահմուտ իւր սիրելի խորհրդական Պէզճեան (Ղազէզ) Յարութիւն ամիրայի կը դիմէ և անոր կը յանձնէ այս տագնապալից վիճակէն երկիրը ազատել: Պէզճեան կը յաջողի այս գործին մէջ. տեսակ մը նոր դրամ կը հանէ հրապարակը արծաթով և պղնձով խառնուած, որոյ մէթալիկ անունը կուտայ. Սուլթանը կը յայտարարէ թէ այդ նոր դրամը կառավարութիւնը անխտիր իբր ոսկի պիտի ընդունի, դրամը յարգ կը գտնէ, պատերազմի տուգանքը ամբողջապէս կը վճարուի: 50 տարիներ են որ այդ մ է թ ա լ ի կ ը Թիւրքիոյ անցուկ դրամը նկատուած է. ոսկիին հետ % 4-է 20 տարբերութիւն ըրած է, և բացի մաքսի գործերէն, ամեն տուրք մէթալիկով կը վճարուի: Մասնաւորապէս մեծ քանակութիւն մը հայոց ձեռքն է, մանաւանդ վերջի պատերազմէ յետոյ Պուլղարիոյ բոլոր մէթալիկը Հայաստան անցաւ, որոյ փոխարէն հայք ոսկի տուին, զի քիչ մը շահ կար հրապարակի գնոյ վրայ: Ահա այս շաբաթ Թրքաց կառավարութիւնը արդէն յայտարարութիւն մը կը հրատարակէ, յորում կասէ թէ այլ ևս մէթալիկը պիտի չընդունի, միայն % 5 պիտի ընդունի և % 95 ոսկի: Արդ հիմա խեղճ ժողովուրդը, որոյ բոլոր դրամագլուխը մէթալիկ է, ի՞նչ ընէ. մինչ առաջ 120 դահեկան մէթալիկը մէկ ոսկի օսմանեան կըներ, այսօր 240 դահեկանը այդչափ կարժէ, այնպէս որ փոքրիկ դրամագլուխ ունեցողները, խեղճ գիւղացիները, հայ բեռնակիրները, արհեստաւորները ամենքն ալ մէկ օրուան մէջ իրենց ունեցածին կէսը կը կորսնցնեն. արդէն ունեցածնին դրամաթուղթով կորուսեր էին, այժմ մնացածն ալ մէթալիկի պատճառաւ կը կորսնցնեն:—Թէպէտ և ժողովուրդի ամեն դասը կը հարուածի, բայց գլխաւորաբար հայերն են. Հայաստանի հարստահարութեանց ամենէն գլխաւորը կը համարեմք մեք զայս: Թիւրքիոյ մէջ միայն մէկ թերթ մը համարձակեցաւ բողոքել կառավարութեան դէմ, այդ ալ հայ թերթ մ'էր, Լ ր ա գ ի ր, որոյ համար երբէք համակրութիւն չեմք ունեցած ազգային խնդրոց պատճառաւ, բայց պէտք է խոստովանել, որ այս պարագայիս մէջ արիաբար շարժեցաւ, պաշտպանեց ինչ որ իր պարտքն էր պաշտպանել և Կ. Պօլսոյ հայ մամլոյ պատիւ բերաւ: Լ ր ա գ ի ր համառօտ, բայց ազդու և կծու յօդուածով մը ըսաւ թէ կառավարութեան ըրածը խայտառակութիւն է, թէ սնանկութիւնը ուրիշ կերպ չը կրնար լինել: կակնարկէ թէ ժողովուրդը այն դրամը, որ միայն տէրութեան կնիքն վրան լինելուն համար ընդուներ է, հայհոյելով աղբանոց պիտի նետէ իբր անարժէք ինչ. «զէշ տեսակ դրամներն պիտի վերցուին եղեր, կըսէ Լ ր ա գ ի ր, լաւը փոխարէնը հատուցանելով կը վերցուին, պատուաւոր կերպիւ վերցուցած ըլլալու համար, և ոչ թէ, գնա այդ ձեռքի մեթալիկդ ինչ կընես ըրէ, ես չեմ առներ այլ ևս ըսելով: Ասի գործ չէ, բարենորոգում չէ, այլ պարզապէս խ ա յ տ ա ռ ա կ ո ւ թ ի ւ ն է»: Երբ այս յօդուածը հրատարակուեցաւ անմիջապէս Բ. Դուռը նոյն օրն այդ հայ թերթը կը ջնջէ, «զի կը գրէ այդպիսի թերթի մը գոյութիւնը ներելի չէ»—Լրագրի խմբագրութիւնը աւելի կծու յօդուածով մը կը խայտառակէ զկառավարութիւնը և կը քաշուի հրապարակէն: Այսպէս ահա միլիոնաւոր ժողովուրդ մը դրամական մահացու հարուածներ կընդունի, ոչխարի պէս կը լռէ և միայն հայ թերթ մը կը գտնուի որ ձայն կը բարձրացնէ և կը զոհուի:

Հայկակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑԻՑ

ԱՍՏՐԱԽԱՆ, 12 մարտի: Փոխադրված է ձեր անունով պետական բանկի Թիֆլիսի բաժնի միջնորդութեամբ 1100 րուբլ յօգուտ Թիւրքիայի հայ սովատանջների: Յոյս ունենք որ առանց յապաղելու կուղարկէք ուր հարկն է: Նուիրատուների ցուցակը ձեզ փոստով է ուղարկված:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԵՐԿԱՅ 1880 ԹՒՈՒՄ ԿԸ ՏՊԱԳՐՎԻ

„ԿԱՅԾԵՐ“

ՎԷՊ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԻՑ

Հեղինակութիւն ՐԱՖՖԻ

Վէպը բաղկացած կը լինի երկու առանձին հատորներից իւրաքանչիւրը կը բովանդակէ մօտաւորապէս 400 տպագրված երեսներ: Ամեն մէկ հատորի գինն է 1 ր. 50 կ., իսկ միասին 3 ր.: Մէկ հատորի համար առանձին ստորագրութիւն չէ ընդունվում:

Ստորագրվել կարելի է ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՄ այն պարոնների մօտ, որոնք բարեհաճել են բաժանորդներ հաւաքել «ԿԱՅԾԵՐԻ» տպագրութեան համար, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պէտք է դիմել «Մշակի» խմբագրատանը Յ. ՄԻԼԻՔ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻՆ:

ОТЪ РАСПОРЯДИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА Тифлисскаго Благотворительнаго ОБЩЕСТВА

Объявляется, что копѣечный сборъ будутъ производить въ текущемъ великомъ посту по городскимъ участкамъ: въ 1-мъ А. Е. Фролова, во 2-мъ княгиня Е. А. Гагарина и А. И. Руманская, въ 3-мъ О. А. Томичъ и Е. Н. Иванова. въ 4-мъ В. Я. Опочинина (участокъ бывшiй княгини С. Я. Святополкъ-Мирской), въ 5-мъ княгиня М. Г. Меликова, въ 6 и 8-мъ княгиня В. Г. Баратова, въ 7-мъ С. П. Красноглядова и О. Н. Чукмасова, въ 6-мъ княгиня О. Д. Барятинская, въ 10-мъ Фон-деръ-Нонне.

Дамы, принявшiя на себя трудъ копѣечнаго сбора, будутъ ходить въ сопровожденiи околодочныхъ надзирателей.

На кружкахъ имѣются печатныя надписи на русскомъ, грузинскомъ и армянскомъ языкахъ. (131) 2—2.

Մամուլի տակից դուրս եկաւ դօկտոր Բօկի «Ուսումն առողջապահութեան» գրքոյկի հայերէն թարգմանութիւնը: Գրքի պահեստը գտնվում է Զաքարիա Գրիգորեանցի Կովկասեան Գրավաճառանոցում: Գինն է 35 կոպ.

Մամուլի տակից դուրս եկաւ և ծախվում է Կենտրոնական գրավաճառանոցում մի գրքոյկ՝ պ. Ա. Քիշմիշեանցի—«ԳՐՕՇՕ» և ԿՐԱԿԻ ՇՈՒՐՋԸ» վէպերով: Գրքոյկի գինն է՝ երեսուն կոպ.: Բոլոր արդիւնքը յատկացրած է յօգուտ ՎԱՆԱՅ ՍՈՎԵԼՈՑ:

3—4

Въ Кавказскомъ Обществѣ Сельскаго Хозяйства въ Тифлисѣ имѣется для продажи яйчки шелковичныхъ червей французской породы, воспитанныя Барономъ Бахомъ, въ окрестностяхъ Тифлиса, по 35 коп. за золотникъ.

Иногородныя обращаются съ требованiями въ Общество съ препровожденiемъ слѣдуемыхъ денегъ, почтовыя расходы на счетъ Общества.

3—3

Օրերումս դուրս եկան մամուլի տակից և վաճառվում են Զ. Գրիգորեանցի Կովկ. գրավաճառանոցում:

1. Ագամեան—քերթուածք և թարգմանութիւնք. Տփխիս 1880 թ. գինն է 1 ր. 25 կ.:
2. Դօկտոր Բօկ—Ուսումն առողջապահութեան Տփ., 80 թ. — 35 կ.:
3. Փրէյդուն—Տաւիղ յիմաղի Տփ. 80 թ. — 30 կ.:
4. Պուկասեանց—ընդհանուր պատմութիւն հայոց դպրոցների համար, հ. ա. Տփ. 80 թ. — 80 կ.:
5. Գամառ-Քաթիպայ—մանկական երգեր 80 թ. անկազմ — 15 կ.:
6. Նոյնը կազմած — 25 կ.:
7. Սիլվիօ Փելլիքօյի Հուիմնիացին Փրանկիսկէ (Ֆրանչէսկա դա Ռիմինի). Դանտէի Ֆրանչէսկան, Լէօփարդիի առ Իտալիան. Տարօնոյ ծերը: Ա. Մ. Ն. Պ. Տփ. 80 թ. գինըն է — 70 կ.:

1—10

Վաճառվում է նոր հրատարակված «Յիսնազե Տաւիղ» Փրէյդունի գրքոյկը պ. Զ. Գրիգորեանցի և Կենտրօնական գրավաճառանոցներումը: Գրքոյկի գինն է 30 կ., գաւառներից ցանկացողները կարող են ուղղակի դիմել Պ. Յովհաննէս Սուզանաձեանցին հետեւեալ հասցէով. Тифлисъ. Ивану Артемьевичу Сузанаджiанъ. на Петхайнской ул. собственый домъ № 13.

Դուրս եկաւ մամուլի տակից և ԾԱԽՎՈՒՄ է թէ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ և թէ Զ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ գրավաճառանոցներում և պ. Ծատուրեանի խանութում «ՔԵՐԹՈՒԱԾՔ և ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ, պ. Ն. ԱԴԱՄԵԱՆԻ, հրատարակութիւն Ս. Արծրունու: Գիրքը բաղկացած է 243 ԵՐԵՍՆԵՐԻՑ: Գինն է 1 ր. 25 կ.:

3—5

---

1. Երգնկեանց քահանայ—Մանկական երգարան, երգեր և պար-երգեր ընդունված է Ներսիսեան և Գայանեան դպրոցներում. գինն է . . — ր. 20 կ.
2. Մեծատուրեանց—Երգարան աղջկանց և աշակերտուհեաց Հայկական ուսումնարանաց . . . . . 1 ր. — կ.
3. Բժիշկ Բ. Նաւասարդեանցը: Դիֆտերիտ բողազացաւ . . — ր. 25 կ.
4. Բժիշկ. Գ. Տէր-Գրիգորեանց—Վարակիչ հիւանդութիւններ.

(Ծաղիկ, կարմրուկ, սկարլատին, բծաւոր տիֆ, անդրադարձ տենդ, դիֆտերիտ, ընդհատ տենդ, խօլերայ, դեղին տենդ, որովայնատիֆ և ժանտախտ:)

Սոցա յատկութիւններն, ծագման և տարածման եղանակներն և նախապահպանողական միջոցներ:

Վաճառվում են Զ. Գրիգորեանցի Կովկասեան գրավաճառանոցումս:

8—8

Անանովի քարվանսարան այրվելուց յետ, նորից բացված է խատակ մոմի առևտուր Սիօնեան փողոցում Արծրունու քարվանսարայումը № 14. իւրաքանչիւր շաբաթ ստացվում է նոր շինուած խատակ մոմեր իմ սեփական զաւօդից և որոնք վաճառվում են էժան գնեբով. խնդրեմ գնողներին չը թողնել իրենց այցելութիւնները:

Յովհաննէս Կուրծեան

4—4

13-ղ ԼԷՅԲ-ԳՐԵՆԱԴԵՐԵԱՆ Նորին Մեծութեան ԳՈՒՆԴԸ խնդրում է ցանկացող անձանց ԿԱՊԱԼՈՎ վերցնել այդ գունդին ՄՍԻ և զանազան ՊԱՇԱՐԵՂԷՆՆԵՐԻ հասցնելը, դիմել գունդին ՄԱՆԳԼԻՍ: Աճուրդը կը սկսվի ներկայ տարվայ ԱՊՐԻԼԻ 1-ին և կը շարունակվի մինչև ապրիլի 15-ը:

4—4 (2)

փետրվարի 12-ից ԲԱՑՎԵՑ իշխան ՍՈՒՄԲԱՏՕՎԻ տանը ԿՕՆԴԻՏԷՐԻ և ՀԱՑԱՐԱՐԻ (пекарня) մագազին «*ВАРШАВСКАЯ ПЕКАРНЯ*» վերնագրովը, որտեղ կը վաճառվին զանազան տեսակ խմորեղէններ, նոյնպէս կը վաճառվին զանազան տեսակ կօնֆէտներ արժան գնով: Թէ փոքր և թէ մեծ քանակութեամբ ցանկացողները կարող են ստանալ ԻՄ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՑ: Օտար քաղաքացիք կարող են դիմել հետեւեալ հասցէով. СОЛОЛАКИ, ВЪ ВАРШАВСКОЙ ПЕКАРНИ Мартиросу Ахназарову. Պատուէրները կը կատարվեն ամենայն ճշգութեամբ, գնողներին մեծ զիջումն անելով և փոստի ծախսը մեզ վրա առնելով: Կօնֆէկտների գինը ֆունտը 40 կոպէկից մինչև 1 ր.:

Տպագրութեան համար պատրաստ են. «Դօն Կարլոս» (հետաքննութիւն ճշմարտութեան) Պրէսկօտտի, «Աբրահամ Լինկօլն՝ ստրուկներին ազատող» Վիլհելմ Հօֆմանի, և Մօլիէրի «Ամուսնացողներին խրատ» հայ թարգմանութիւնները:

Թարգմանվումեն Մօլիէրի հետ «Տարտիւֆ կամ Կեղծաւոր» և «Կեղծ հիւանդ» կատակերգութիւնները:

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ 9-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ 1 ԺԱՄԸ:

Երկուշաբթի. Գավրօնսկի կանանց հիւանդ. Գօրալեվիչ ներքին հ., Րօտինեանց կանանց և երեխաների հ., Քիւչարեանց խիրուրգիական և աչքերի հ., Շոէմբօրսկի վեներական և կաշու հ., Բաբայեան ջղային և հոգեկան հ.:

Երեքշաբթի. Մինկեվիչ խիրուրգիական հ., Վզօրօվ վեներական և բօղազի հ., Րէյխ աչքի հ., Բախուտօվ մանկաբարձական, կանանց և երեխաների հ., Կրասնօգլեադօվ, Լիսիցեվ և Վերմիշեվ ներքին հ.:

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ և Բուդկօվսկի ներքին հ., Շոէյմբօրսկի վեներական և կաշու հ., Աստուածատուրօվ կանանց հիւանդութիւնների:

Հինգշաբթի. Վզօրօվ վեներական և բօղազի հ., Րօտինեանց կանանց և երեխաների հ., Լիսիցեվ և Վերմիշեվ ներքին հ., Քիւչարեանց սիֆիլիսի և սեռական օրգանների հ.:

Ուրբաթ. Գավրօնսկի կանանց հ., Մինկեվիչ խիրուրգիական հ., Կրասնօգլեադօվ և Լիսիցեվ ներքին հ., Բախուտօվ մանկաբարձական, կանանց և երեխաների հ., Շոէյմբօրսկի և Աստվածատուրօվ վեներական և կաշու հ., Բաբայեվ ջղային և ներքին հ.:

Շաբաթ Լիսիցեվ և Վերմիշեվ ներքին հ., Բաբօվ կուրծքի հ., Եանկօվսկի վեներական և կաշու հ.:

Բացի այդ բժիշկ Վզօրօվ բժշկանոցի մէջ ընդունում է անվարձ աղքատ հիւանդներին ամենայն օր երեկոյեան 4—6 ժամը:

Բժիշկ Բաբաեվ չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը ընդունում է իր տանը բժշկանոցի հիւանդներին էլէկտրիական բժշկութեան և ներքին հ. համար: Բնակարանը գտնվում է Սերգիեվսկայա փողոցի վրա, Բայանդուրովի տանը:

Ատամնաբոյժ Օբրեխտ աղքատ հիւանդներին բժշկանոցի տոմսակով ընդունում է ամենայն օր, ամենայն ժամանակ:

Բացի կիրակի օրերից ամենայն օր առաւօտեան 9—11 ժամը բժշկանոցում լինում է մանկաբարձ կին հիւանդ կանանց ընդունելու համար:

Բժշկանոցի դիրեկտոր Լիսիցեվ:

Въ ВОСКРЕСЕНЬЕ, 16-го марта въ театрѣ АРЦРУНИ, извѣстный магикъ К О З Л О В Ъ, дастъ большое представленiе въ пользу голодающихъ армянъ ВАНСКОЙ области. Билеты можно получать въ кассѣ театра Арцруни и въ редакцiи газеты «Мшакъ.»

2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է, որ ՌՈՒՍԱՑ ԲԱԶԱՐԻ և ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ վրա կառուցված են ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ վարձով տալու համար. ռուսաց բազարի վրա 18 համարներ և Հաւլաբարի հրապարակի վրա 40: Յիշեալ շինութիւնները ՎԱՐՁՈՎ վերցնել ՑԱՆԿԱՑՈՂՆԵՐԸ հրաւիրվում են քաղաքային վարչութիւնը, որի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ ամենայն օր, բացի տօն օրերից, առաւօտեան 10 մինչև 2 ժամը երեկոյեան վարձի ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ կը յայտնվեն:

3—3